

trg in evropski denar naš denar, bo minilo precej časa in ne gre, da bi samo na to čakali. V tem času čakanja bomo pričeli usihati, ker nas bodo zapuščali najbolj podjetni, ustvarjalni in pametni. Za mnoge od njih bo preprosto prevelika žrtev pod temi pogoji ohranjati svojo nacionalno identiteto. Tako imenovane mezde učinkovitosti («efficiency wages») bodo morale biti na tako majhnem notranjem trgu in denarnem področju precej nižje kot v Evropi in tudi kot na področju, ki ga označujemo z besedo »jug«. Zaradi tega je preprečitev zožitve notranjega trga in področja enega denarja na Slovenijo vprašanje preživetja ali ohranitve vitalnosti te skupnosti. Čakaje na Evropo se mora notranji trg in področje enega denarja razširiti tja, kjer bi sicer imeli notranji trg in področje enega denarja, če ne bi bilo plansko-tržnega ekonomskega sistema ali družbene lastnine.

Sicer pa nismo pred nikakršnim preobratom, bodisi da bi nas v to drugi porinili bodisi da bi šli v to sami, da bomo odslej naprej vzdrževali sami sebe. Vsak posameznik in vsi skupaj že ves čas vzdržujemo sami sebe in glede tega ni nobenega preobrata. Vprašanje je seveda, kako bolje živeti in/ali kako zagotoviti vitalnost te skupnosti. Preobrat je nastal v tem smislu, da imamo nekaj več prostosti, da napravimo nekaj, da bi lahko bolje živeli. Ustrezen prehod v tržno gospodarstvo je najpomembnejše, pri čemer bi se moralo pokazati, da imamo nekaj več prostosti. Zožitev notranjega trga in denarnega področja na Slovenijo ne sme biti izraz tega, da imamo nekaj več prostosti.

Mitja
Rotovnik,
gen. dir.
Cankarjevega
doma

Pred vrati so hudi časi

Vprašanje: *Cankarjev dom je zadnja leta eden najzanesljivejših barometrov ne le ljubljanskega, ampak že kar vsega slovenskega kulturnega življenja. Predvojno razpoloženje in vojno stanje sta delovanje Doma v marsičem ohromila, zlasti mednarodno, kongresno navzočnost (da o dohodku sploh ne govorimo). Zdaj nastopa čas svojevrstne nacionalne obnove, ki je neizbežna z naglo politično rastjo nove slovenske države. Je upanje, da se bo tudi v Cankarjev dom vrnilo tisto pravo, živahno in plodno življenje, ki smo ga že bili vajeni? Kakšna jesen se obeta Cankarjevemu domu, se bo z njeno bero lahko pretolkel skozi zimo, v novo, tokrat tudi kulturno in ne samo politično pomlad?*

*

Za začetek se mi zdi najpomembnejša ugotovitev, da je tudi v vojnem in povojnem času Cankarjev dom odigral nadvse pomembno vlogo. Res se je moral začasno odreči svoji osnovni, tj. kulturno-umetniški in kongresni funkciji. Postal pa je tudi svetovno medijsko središče, ki je mesec dni gostilo več kot tisoč novinarjev iz vsega sveta. Tu so tekle znamenite Kacinove tiskovne konference, dan in noč so prihajali in odhajali slovenski politiki in

novinarji in si izmenjavali informacije; večina poročil je šla v svet neposredno iz poštne enote v Cankarjevem domu. Sposobnost tako hitrega preobrata iz ene osnovne dejavnosti v mnogočem povsem drugo, je v veliki meri zasluga graditeljev Cankarjevega doma pred petnajstimi leti. CD je namreč glede gradbenega oz. arhitektonskega in programskega koncepta še vedno v sami špici najšodobnejših evropskih kulturnih centrov in bo to še dolgo ostal.

Cankarjev dom je preстал vojno viхро več kot odlično. Bil je tu v pravem trenutku, do kraja učinkovit z vsemi svojimi človeškimi in gmotnimi sposobnostmi in s poudarjeno vlogo v svetovnem medijskem obračunu, ki ga je slovenska stran dobila tako prepričljivo, da tega ne skrivajo celo najbolj protislovensko nastrojeni generali.

Vojni čas je mimo, Slovenci nismo bili še nikoli tako blizu samostojni in suvereni državi, kot smo prav sedaj, zato pa je Cankarjev dom nad breznom, ki ga lahko kaj hitro tudi požre. Vojna v Sloveniji in državljanska vojna v sosednji Hrvaški sta pretrgali mnoge operativne mednarodne vezi, ki smo jih vzpostavljali in gradili celo desetletje. Cankarjev dom ni domačijska ustanova, zagledana sama vase in v svoje vsakodnevne majhnosti, pač pa je bil in bo moral biti še širše slovensko okno v svet. Cankarjev dom je lahko uspešen le, če je prizorišče, na katerem se dogaja svet, kjer se brusijo umetniški in znanstveni kriteriji, kamor vstopa visoka umetnost od koderkoli na svetu in kjer se dnevno dogaja kultura kot način človekovega življenja.

Če popokajo vezi s svetom, se Cankarjev dom lahko začne kaj hitro spreminjati v nemega opazovalca zunanjih dogodkov. Ta proces se je na žalost že začel in za zdaj ni videti, kdaj se bo ustavil. Vojna in vsi drugi poskusi oviranja osamosvojitve Slovenije dobesedno porivajo Cankarjev dom v životarjenje. Prav vse, kar se lahko zgodi nesrečniku, ki je moral skozi vojno viхро in ostale težave razpada Jugoslavije, je že in še bo doletelo Cankarjev dom.

Gospodarski kaos je hkrati sporočilo, da bo denarja za kulturo vse manj. Glede na lanski december, ko je bila marka 7 din, smo dobili do danes, ko je marka 21 din, le 18% več denarja in še to v glavnem namenjenega za borno popraviljanje bednih plač. To pomeni, da se morajo naše programske ambicije glede na lansko leto, še zlasti, ko gre za mednarodna gostovanja, zmanjšati natanko za trikrat. Stvar je preprosta: če hočemo L. Pavarottija, moramo imeti 150.000 \$ – od države ali od obiskovalcev. Država je že odkrito povedala, da bo denarja (glede na nemško marko) najmanj trikrat manj. Obiskovalci pa niso rekli nič, le v dvorane jih ni več, kakor hitro je vstopnica dražja od 200 din. Majski koncert slovite španske pevke Montserrat Caballe, ki ga »k sreči« potem ni bilo, je najlepše potrdilo te ugotovitve: vstopnice so bile po 600 din, dvorana pa skoraj prazna. Prireditelj je lahko še tako privlačna, obiskovalcev ni – ne zato, ker zanjo sicer ne bi dali dvakrat dvesto oz. trikrat dvesto oz. štirikrat dvesto din ali pa celo mnogo več, ampak zato, ker v družinskih proračunih tega denarja enostavno ni več. Pridejo le, če so vstopnice poceni. Če pa so zelo poceni, potem smo še vedno priče pravemu obleganju dvoran Cankarjevega doma.

Prvi del zgodbe o bližajočih se hudih časih za CD, ki pa ne bodo le njegovi, ampak bodo prizadeli vso slovensko kulturo, je s tem končan.

Drugi del zadeva povezanost usode CD-ja z usodo našega turizma. Leto 1991 je bilo načrtovano kot najobetavnejše kongresno leto v vsej, sicer

kratki zgodovini Cankarjevega doma. Poleg številnih domačih, recimo jim jugoslovanskih, je bilo v načrtu kar petnajst mednarodnih kongresov, med njimi tudi taki, kot je Svetovni kongres oblikovalcev z dva tisoč gosti. Vojna vihra je odnesla prav vse za letošnjo poletno-jesensko obdobje planirane kongrese. Namesto da bi zaslužili deviz in denarja kot listja in trave, smo sredi resnih razprav, kako odpustiti delavce, ker ne bo dovolj denarja za plače, in kako zmanjševati ambiciozne programe. Črne so tudi napovedi glede pridobivanja deviz za mednarodne umetniške programe. Če še njih ne bo, potem ob vsem hudem, kar nas sicer čaka, Cankarjev dom nima glede na doseženo programsko raven v bližnji prihodnosti absolutno nobene druge perspektive, kot da se kar najbolj nasloni na domače moči in tu iztisne, kar se iztisniti da. V smislu kvalitete seveda. Mnogo več pozornosti in sil bomo lahko namenili kulturni vzgoji, kar je nedvomno izredno pomemben korak samoreševanja. Ob tem je dodati, da je CD na področju kulturne vzgoje tudi do sedaj v odnosu do vseh, prav vseh nacionalnih kulturnih zavodov, v izraziti prednosti. Po dolgoletnem uspešnem zakonu s Slovensko filharmonijo in Mednarodnim grafičnim likovnim centrom se bo še bolj zblížal z Opero in baletom SNG Ljubljana in mogoče celo z Dramo SNG, če bo kaj iz Polič-Jovanovičevega novega pogleda na Kralja Leara.

Na vaše zelo natančno zastavljeno vprašanje je na osnovi vsega tega možen samo en odgovor: malo upanja je, da se bo tudi v CD kmalu vrnilo tisto pravo, živahno in plodno življenje, ki smo ga že bili vajeni. Obetajo se hudi časi. Ali bomo prihodnje leto lahko naznanili vsaj malce obetavnejšo (kulturno) pomlad, je odvisno predvsem od denarja in od odnosa skupščine in vlade do ravni zadovoljevanja kulturnih potreb Slovencev.

Hude čase bomo preganjali z večjim poudarkom na teoretični kulturi, lahko bi rekli tudi s kakovostnejšim in obsežnejšim programom intelektualnega življenja v CD. Več bo raznih zanimivih predavanj, razprav in simpozijev, več bo tudi klubskih srečanj z ustvarjalci. Veliko razpravljamo tudi o tem, do kakšne kakovostne meje in v kakšnem obsegu še lahko pristanemo na t. i. komercialne kulturne prireditve. Gre za to, da bi program kljub vsemu radi zadržali na čim višji umetniški ravni. Zadnje besede v zvezi s tem še nismo izrekli. Odkrito želim povedati še to, da se hudih časov močno zavedajo tudi moji najbližji programski sodelavci. Prepričan sem, da bodo še bolj zagnani in skušali storiti vse, da bi rešili, kar se rešiti da. Zelo sem vesel, da se novemu položaju prilagajajo tudi moji sodelavci na kongresnem področju: sliši se prav neverjetno, a je res – dva septembrska kongresa bodo delali v tujini: enega v Trstu, drugega ob Vrbskem jezeru. Iz tega lepo izhaja potrditev teze, kako žilav narod smo Slovenci. V tem je tudi moj prikriti optimizem, da bo spet tako, kot je bilo nekdanj, in še boljše.